ANALECTA CRACOVIENSIA IX 1977

M. ŻUROWSKI

FUNDAMENT WŁADZY I PRAWA W KOŚCIELNEJ WSPÓLNOCIE

Organiczna wspólnota wspólnot, jaką jest Kościół, nie może ograniczyć się tylko do międzyosobowych, indywidualnych połączeń, tworzących jakąś jedną rzeczywistość wspólnotową, ale równocześnie zawiera w sobie współuczestnictwo większych i mniejszych organizmów wspólnotowych w wymiarze horyzontalnym i wertykalnym. Tak ukonstytuowana wspólnota wspólnot siłą faktu musi zawierać w sobie rozmaite funkcje, zadania, aby całość mogła działać na wzór żywego organizmu ludzkiego, na podobieństwo osoby, co znajduje swoje potwierdzenie w sformułowaniach i porównaniach św. Pawła oraz w rozwijającej jego myśl nauce Kościoła.

Jak to już na innych miejscach było wyjaśnione [1], istnienie prawa i władzy dostosowanej do charakteru tejże zbawczej wspólnoty jest nie tylko czymś pożytecznym czy niezbędnym, ale stanowi fakt, bez którego taka a nie inna wspólnota wspólnot istnieć nie może, chociaż ani prawo, ani władza nie jest rzeczą wartościowo najwyższej rangi. Są one jednak czymś właściwym i nierozłącznym dla wszelkich [2] powiązań międzyosobowych, a tym bardziej dla Kościoła o tak złożonej, dynamicznej i organicznej strukturze, jaką posiada z woli Twórcy.

---

[1] M. Żurowski, *Uprawnienia do uczestnictwa we wspólnocie kościelnej pierwszych wieków chrześcijaństwa*, „Prawo Kanoniczne" 19 (1976) z. 3/4, s. 37—52; tenże, *Wspólnota kościelna (communio) podstawą prawa kościelnego*, „Prawo Kanoniczne" 20 (1977) z. 1/2, s. 67—85; tenże, *Wspólnota kościelna determinuje charakter władzy i prawa w nim istniejące*, „Prawo Kanoniczne" 21 (1978) z. 1/2, s. 1—2.

[2] Paulus VI, *Allocutio ad Praelatos Auditores et Officiales Tribunalis Sacrae Romanae Rotae* (28 ianuarii 1972): „Non si riflette che una comunità senza legge, lungi dall'essere o dal potere essere, in questo mondo, la comunità della carità, non è mai stata e non mai sarà altro che la comunità dell'arbitrio. E non si osserva poi il fatto che non mai forse come al nostro tempo, tanto mal disposto verso il Diritto canonico per una certa abusiva interpretazione del recente Concilio come se avesse allentando i vincoli giuridici e gerarchici essenziali nella Chiesa, si è pronunciata una tendenza proliferatrice legislativa ad ogni livello ecclesiale per un impellente bisogno di sigillare in canoni di nuova fattura le innovazioni più varie, e talvolta perfino illogiche" (Pauli VI *Allocutiones de Iure Canonico*, Romae 1974, s. 79).

1. ELEMENTY NATURALNE W KOŚCIELNEJ WSPÓLNOCIE WSPÓLNOT

Zastanawiając się nad fundamentem władzy i prawa, istniejącym w tej wspólnocie wspólnot, można postawić pytanie, czy jest on wspólny i jeden, czy też podstawy są różne, wielorakie. Należy zwrócić uwagę na źródła funkcji i zadań, zwłaszcza te, które ściśle są związane z wykonywaniem władzy i ustanawianiem prawa. Ponadto nie wolno zapominać, że wszystkie te funkcje, istniejące na rozmaitych szczeblach, są wzajemnie ze sobą powiązane nie tyle pod względem zależności formalnej, współuczestnicząc w wykonywaniu jednego zasadniczego dzieła, ale przede wszystkim — co jest dla władzy kościelnej bardzo charakterystyczne i istotne — tworzą również między sobą swoistego rodzaju wspólność hierarchiczną — *communio hierarchica*. Władza ze swej natury stanowi jeden ze środków, którym posługuje się posiadający konkretną funkcję, ażeby wypełnić powierzone sobie zadanie [3]. Spośród trzech zasadniczych rodzajów władzy, tj.: nauczania, uświęcania i rządzenia, interesuje nas tutaj głównie ta ostatnia.

Poruszając zatem zagadnienie fundamentów władzy i prawa w Kościele, nie można poprzestać tylko na stwierdzeniu, że władza i prawo pochodzi ostatecznie od Boga [4], lub powoływać się wyłącznie na wzajemne, istniejące w Kościele relacje, zobowiązujące i uprawniające, ale trzeba głębiej wyjaśnić podstawę tej władzy i prawa, czyli fundamentu poszczególnych funkcji w społeczności kościelnej. A zatem chodzi tutaj o wyjaśnienie etapu pośredniego między niewątpliwą kompetencją początkową, która jest w Bogu i z Niego wypływa, a aktualnym stanem poszczególnych funkcji i praw istniejących w Kościele. Trzeba zatem uświadomić sobie ścisły związek zachodzący między prawem a funkcją, z którą jest związana odnośna kompetencja prawodawcza. Trudno więc wyjaśnić podstawy prawa bez uzasadnienia podstaw kompetencji prawodawcy.

Rozważając fundament władzy i prawa w Kościele nie wolno zapominać o podstawowej zasadzie, że człowiek człowiekowi jest równy. Na równym poziomie nie może być mowy o prawdziwej zwierzchności. Wszelkie narzucanie swej woli drugiemu byłoby tylko najzwyklejszą uzurpacją i naruszeniem uprawnień innego człowieka. Nawet dobrowolne poddanie się nie może stworzyć takiego uzależnienia, o jakim mowa przy prawdziwej władzy. Prywatna umowa bowiem może dotyczyć jedynie pewnej rezygnacji z uprawnień, których człowiek może się zrzec. To jest

---

[3] E. Corecco, *L'origine del potere di giurisdizione episcopale. Aspetti storico-giuridici e metodologico-sistematici della questione*. Estratto da „La Scuola Cattolica" gennaio—aprile 1968, p. 52.

[4] Rz 13, 1: „Nie ma bowiem władzy, która by nie pochodziła od Boga, a te, które są, zostały ustanowione przez Boga...".

wystarczające dla dobrowolnych związków o mniejszym znaczeniu, ale nie dla podstawowych, zachodzących w Kościele, czy uwzględniając sferę naturalną — w państwie. Tutaj bowiem chodzi o kompetencję wyższą, aniżeli człowiek człowiekowi może przekazać.

Władza we właściwym tego słowa znaczeniu opiera się obiektywnie na większej godności złączonej równocześnie z uzasadnionym, obiektywnym uzależnieniem od siebie innych podmiotów zdolnych do rozumnego działania. Władza bowiem jest czymś typowym dla stosunków międzyosobowych, których nie ma nigdzie tam, gdzie brakuje powiązań intelektualno-wolitywnych. Wyżej wspomniane zatem więzy zależności, połączono z nierozdzielną, tym większą godnością, tworząc tym samym fundament zaistnienia uprawnień z jednej strony, a z drugiej obowiązku, czyli powstaje tu relacja prawna w najbardziej podstawowym znaczeniu.

W powyższym kontekście zrozumiałe są słowa św. Pawła, że każda władza pochodzi od Boga. On jeden tylko posiada ją w pełni i ma moc wydawania człowiekowi obowiązujących nakazów i praw. Jego władza jest jedynie i wyłącznie kompetentna z racji pełnego uzależnienia człowieka od Boga. Tylko On może żądać od człowieka, posiadającego tak wielką godność, dobrowolnego podporządkowania się — co jest typowe dla Bożego porządku prawnego. Wolność bowiem człowieka skrępowana być nie może jak tylko przez kogoś, kto mu ją dał. A zatem człowiek jedynie wówczas posiada zdolność rozkazywania i ustanawiana praw dla innych ludzi, o ile odnośne kompetencje otrzymał od Boga. Samo otrzymanie jednak tej kompetencji — pomijając w tych rozważaniach społeczności naturalne — nie jest tak proste, szczególnie w Kościele, ze względu na jego naturę oraz złożoność struktury wspólnoty wspólnot.

Nie wolno zapominać, że zgodnie z wolą Chrystusa, Kościelna wspólnota wspólnot została stworzona z konkretnych i rzeczywistych ludzi [5], którzy — jak mówi Paweł VI [6] — wchodzą do Kościoła z całym swoim *patrimonium* uprawnień naturalnych, indywidualnych i społecznych; *gratia non destruit, sed perficit naturam* — łaska nie niszczy, lecz doskonali naturę — jak mówi stare adagium, niezupełnie dające się zastosować do omawianej rzeczywistości. A zatem można powiedzieć, że w tej nowej,

---

[5] *Lumen Gentium* 9.

[6] *Disciplinarum Iuris Canonici cultoribus, qui interfuerunt Coetui ex omnibus Nationalibus Romae habito* (25 mai 1968): „Quodsi nos attente consideramus hominem ut christianum atque membrum populi Dei in Ecclesiae vita, plane intelligimus, iuris functionem minime alienari a mysterio salutis, neque, ut ita dicamus, in eius limine suum gradum sistere. Quidquid enim personam humanam universe spectat, prorsus refertur ad efficientiam divini consilii salutis. Quare cum ea et propter eam oeconomia salutis complecitur etiam patrimonium iurium, dicamus, in eius limine suum gradum sistere. Quidquid enim personam humanam quippe cum haec, cum iustitia et cum persona humana, inscindibili nexu sint coniuncta" (Paulus VI, *Allocutiones*, s. 29).

kościelnej wspólnocie uprawnienia naturalne są czymś nierozdzielnym z tymi uprawnieniami, które człowiek po chrzcie św. posiada w społeczności kościelnej, są z nimi jakby stopione, zawierają się zatem w uprawnieniach członków Ludu Bożego. Zawierają więc one nie tylko uprawnienia indywidualne, ale uprawnienia i normy społeczne i — jeżeli tak wolno powiedzieć — podstawy władzy wypływające z prawa naturalnego. Nie są one i być nie mogą eliminowane z Kościoła. Ma zatem tutaj pewne uzasadnienie stale powtarzane przez wielu dawnych autorów stwierdzenie: *ubi societas ibi potestas, ubi societas ibi ius.*

Jednakże to nie wystarczy dla pełnego wyjaśnienia władzy kościelnej. Nowa rzeczywistość wspólnoty wspólnot nie eliminuje elementów naturalnych, ale też te ostatnie, istniejąc w tej nowej rzeczywistości, nie przestają być prawdziwie ludzkimi, zgodnie z naturą wspólnoty kościelnej. Zarówno uprawnienia członków Ludu Bożego, jak i samo prawo kościelne, znajdują swe źródło w twórczo działających sakramentach i w słowie Bożym, co jest typowe i własne dla Kościoła, dzięki czemu mogą zawierać się w nich ludzkie, indywidualne i socjalne wymogi [7].

2. INDYWIDUALNO-WSPÓLNOTOWE DZIAŁANIE SAKRAMENTÓW I SŁOWA

Od chwili zatem powstania społeczności kościelnej istnieją w niej rzeczywiste, podstawowe, typowe dla niej i niepowtarzalne gdzie indziej powiązania interpersonalne, zobowiązujące i dające uprawnienia należącym do niej osobom oraz mniejszym, poszczególnym zespołom. Można je nazwać normami fundamentalnymi dla tej wspólnoty wspólnot. Jednakże już tutaj należy jasno powiedzieć i mocno podkreślić, że ta rzeczywistość wieloaspektowych i wielowymiarowych wzajemnych powiązań nie jest tylko skutkiem intencjonalnego działania międzyludzkiego, lecz jest przede wszystkim wynikiem Bożego działania poprzez sakramenty, które chociaż udzielane są indywidualnym osobom, jednakże mają i dają równocześnie ukierunkowanie wspólnotowe.

W tym momencie rozważań szczególną uwagę należy skierować na sakrament kapłaństwa, który z pozytywnej woli Stwórcy Kościoła i Daw-

[7] „L'elemento sopranaturale non elimina quello naturale. Ciò non deve però necessariamente essere interpretato nel senso che l'elemento naturale umano viene sopranaturalizzato. Esiste un' altra possibilità teologicemente più pertinente che consiste nel vedere il problema in senso capovolto. Il sopranaturale contiene l'umano, è in se stesso umano, non nel senso che trae origine da esso, ma nel senso che comprende lo spazio per salvare l'elemento umano. Il diritto canonico perciò deve essere concepito non tanto come un diritto umano che è stato assunto nella sfera della Grazia, ma un diritto che originariamente è un diritto della Grazia la quale rispetta le esigenze sociali dell'uomo e nello stesso tempo imprime loro nuove leggi di comportamento" (E. Corecco, jw., s. 76; por. A. Rouco Varela, *Filosofia o Theologia del Derecho? Ensayo de una resquesta desde el Derecho Canonico*, w: *Wahrheit und Verkündigung*, Bd. II, Müuchen—Paderborn—Wien 1967, s. 1715—1736).

cy środków zbawienia ma specjalną twórczą rolę w powstawaniu funkcji nie tylko uświęcania — działania in persona Christi — lecz ponadto i rządzenia, co potwierdza tradycja Kościoła. Od pierwszych bowiem wieków zasadnicze funkcje kierownicze pełnili ci, którzy posiadali pełnię kapłaństwa. Obecnie bardziej wszechstronnie naświetla ten fakt Sobór Watykański II przy wyjaśnianiu skutków sakry biskupiej. W punkcie 21 *Konstytucja o Kościele* mówi, że sakra biskupia wraz z urzędową funkcją uświęcenia przynosi również funkcję nauczania i rządzenia [8]. Zaraz jednak wyraźnie podkreśla konieczność wykonywania ich tylko w hierarchicznej wspólnocie (*in communione hierarchica*) z głową kolegium i jego członkami. Wypływa to z samej natury tych funkcji.

3. WSPÓLNOTOWE UKIERUNKOWANIE I UWARUNKOWANIE

A zatem tutaj oprócz ukierunkowania do służby dla całej wspólnoty wspólnot Ludu Bożego, równocześnie powstaje wymaganie działania we wspólnocie z tymi, którzy dzięki posiadaniu tej samej pełni kapłaństwa tworzą kolegium biskupie, czyli właściwą sobie wspólnotę funkcyjną w społeczności Ludu Bożego. Szerzej tę myśl *Konstytucji o Kościele* wyjaśnia punkt 2 *Wstępnej noty wyjaśniającej* [9]. Wskazuje ona wyraźnie na to, że posiadający sakrę uzyskują przez nią jedynie ontyczne uczestnictwo w zadaniach uświęcenia, nauczania i rządzenia, które, ażeby się stało konkretną władzą, musi być prawnie hierarchicznie zdeterminowane, co może się dokonać w rozmaity sposób. To konkretne zaktualizowanie uczestnictwa w zadaniach dokonuje się przez posłanie, czyli misję kanoniczną, która może być przydzielona zgodnie z treścią punktu 24 *Konstytucji o Kościele*, czy to na podstawie prawowitych zwyczajów, czy też bezpośrednio przez najwyższą władzę [10].

To, co zostało powiedziane przez Sobór odnośnie do biskupów, można i należy w sposób odpowiednio niższy zastosować również do kapłanów, a nawet diakonów. W całym bowiem organizmie Ludu Bożego występuje wiele funkcji na różnych szczeblach i o rozmaitym zakresie działania. Podział funkcji i wyodrębnienie ich jest niezbędne ze względu na ludzki sposób realizacji misji Kościoła i działania w żywym organizmie Ludu Bożego. Stąd niektórzy otrzymują pełnię władzy, innym przypada ona w udziale w stopniu niższym, zależnie od potrzeb poszczególnych wspólnot, czy też całości Ludu Bożego. Pomimo tej różnorodności wszyscy kapłani razem z biskupami stanowią jedno grono, jedno prezbiterium poświęcające się wielorakim powinnościom na korzyść Ludu Bożego. Wy-

---

[8] *Lumen Gentium* 21.
[9] *Lumen Gentium, Nota explicativa praevia* 2.
[10—12] *Lumen Gentium* 28.

raźnie bowiem mówi *Konstytucja o Kościele* w punkcie 28 o zazębianiu się zespołu kapłańskiego z kolegium biskupów [12].

Zarówno w indywidualnie jak i kolegialnie spełnianych funkcjach do uzyskania pełnej kompetencji, czyli władzy, potrzebna jest dostosowana do poszczególnych z nich misja kanoniczna, czyli kanoniczne posłanie ze strony czynników kompetentnych w społeczności Ludu Bożego. Jak to już było wyżej powiedziane, spełnianie wszelkich funkcji zarządzania, a w tym również i wykonywanie władzy prawodawczej winno być dokonywane „in communione hierarchica". Udzielenie kanonicznego posłania, czyli misji kanonicznej do pełnienia danego zadania we wspólnocie wspólnot, jest równocześnie niejako potwierdzeniem zachowania wspólnoty i aprobaty ze strony kompetentnych hierarchicznie funkcji wyższych [13].

U podstawy zatem każdej władzy kościelnej, także władzy prawodawczej, a konsekwentnie i siły wiążącej prawa, leży skuteczne działanie sakramentów, a szczególnie kapłaństwa, dopełnione w swym wymiarze wspólnotowym przez, jeśli tak wolno nazwać, społeczno-kościelne uzupełnienie, czyli misję kanoniczną.

Sięgając do źródeł tego typowego, społeczno-kościelnego uzupełnienia, czy też mówiąc językiem biblijnym — posłania, należy cofnąć się w logicznej konsekwencji do Chrystusowego posłania, skierowanego zarówno do św. Piotra jak i do wszystkich Apostołów łącznie. Ono to — zgodnie z planem Bożym, by Kościół powstał z żywych ludzi — zawiera w sobie również niezbędne elementy naturalne — kierownicze o tyle, o ile one w tej wspólnocie wspólnot mogą mieć zastosowanie. To posłanie Chrystusowe łącznie ze skutecznością sakramentów, a w szczególności kapłaństwa, spowodowało zaistnienie władzy typowo kościelnej, a więc również i prawodawczej, która nie ma i mieć nie może charakteru absolutnego, ale jest spełniana w hierarchicznej wspólnocie z innymi i jest ukierunkowana do spełnienia konkretnej funkcji w społeczności Ludu Bożego. Musi się więc ona liczyć z wyżej wspomnianymi normami fundamentalnymi, istniejącymi w tej wspólnocie wspólnot.

4. PONOWNY PRZEJAW JEDNOŚCI W KONKRETNYM ZASTOSOWANIU

A zatem i tutaj, u samych podstaw istnienia władzy, a tym samym i prawa, choć wywodzą się z podstawowego źródła, którym jest Bóg, leży taka a nie inna natura wspólnoty wspólnot, wymagająca jednoczesnego uwzględnienia indywidualnych i wspólnotowych [14] potrzeb społeczności

[13—14] „La comunione gerarchica permette l'esercizia dei poteri universali, che il vescovo possiede in quanto membro del collegio episcopale. È richiesta „ad validitatem" solo per il potere giuridico, perchè il singolo vescovo non piò esercitarlo individualmente essendo un potere essenzialmente collegiale (nella misura che non viene esercitato come elemento intrinseco di un atto sacramentale). È una partecipazione al potere che nell'atto collegiale si integra in un potere unico del collegio

kościelnej. Mimo, że ta władza w większości wypadków jest wykonywana indywidualnie, jednakże wspomniane czynniki wspólnotowe stanowią — jeśli tak wolno się wyrazić — jej uwarunkowanie i to nie tylko w swym pochodzeniu, ale również i w wykonywaniu, albowiem zarówno wykonywanie władzy, jak i istnienie prawa ma sens tylko „in communione ecclesiastica". Chodzi tu zarówno o wspólnotę jako zespolenie wiernych w Ludzie Bożym, jak i o wspólnotę hierarchiczną z innymi wykonującymi podobną czy ważniejszą funkcję w wymiarze horyzontalnym i wertykalnym.

O ile otrzymanie posłania, czyli kościelno-społecznego uzupełnienia, jest potwierdzeniem ze strony czynników kompetentnych zachowania tej wspólnoty hierarchicznej, o tyle wykonywanie władzy winno o niej świadczyć stale, ponieważ władza w Kościele ma sens o tyle, o ile jest wykonywana we wspólnocie hierarchicznej dla pożytku Ludu Bożego. A zatem i władza prawodawcza i samo prawo czerpie swoją moc zarówno ze źródła sakramentalnego, jak i pośrednio z Chrystusowego posłania, zawierają jednak w sobie element normy społeczno-ludzkiej o tyle, o ile jest to niezbędne dla spełnienia dzieła właściwego dla Kościoła, który jest wspólnotą wspólnot konkretnych ludzi żyjących i działających w wieloaspektowym i wielowymiarowym powiązaniu.

Oczywistą jest rzeczą, że powyższe uwagi nie wyczerpują całej bogatej treści tego zagadnienia, albowiem podobnie jak samej wspólnoty kościelnej nie można w pełni wyrazić w terminach teologiczno-prawnych, tak samo nie można w pełni ująć w podobny sposób całej rzeczywistości podstaw władzy i prawa w tej wspólnocie istniejących.

---

come tale. Per essere esercitato richiede perciò una forma o struttura istituzionale collegiale. La „missio canonica" è un elemento giurisdizionale che ha origine extra-sacramentale, È la „determinazione giuridica" necessaria per l'esercizio della funzione particolare del vescovo. Consiste nell'assegnazione di un ufficio o di una comunità e comunica di conseguenza il potere necessario" (E. Corecco, jw., s. 52).

LA BASE DEL POTERE E DEL DIRITTO NELLA COMUNITÀ ECCLESIASTICA

RIASSUNTO

Il potere ed il diritto in definitiva hanno origine da una unica fonte comune. Nella comunità ecclesiastica i diritti naturali sono qualcosa d'indivisibile da quei diritti che l'uomo possiede nella comunità ecclesiastica dopo il S. Battesimo, sono in un certo modo fusi, contenuti in essi. Una simile affermazione la si deve applicare alle norme e ai diritti sociali. Sia i diritti dei membri del Popolo di Dio sia il potere ed il diritto ecclesiastico trovano la loro fonte nei sacramenti che operano formativamente e nel verbo di Dio, cosa tipica e propria della Chiesa, grazie a cui possono abbracciare le esigenze umane, individuali e sociali.

I sacramenti, sebbene impartiti a singole persone, tuttavia possiedono e conferiscono nello stesso tempo un indirizzo comunitario. Alla base di ogni potere ecclesiastico e per conseguenza di ogni forza vincolante il diritto, si trova l'efficace azione dei sacramenti ed in particolare del sacerdozio, adempiuta nella sua dimensione comunitaria — se così si può dire — dal completamento ecclesiastico sociale, ossia dalla missione canonica, cioè dal c. d. „messaggio" che storicamente e realmente ha la sua fonte nel messaggio di Cristo a S. Pietro e a tutti gli Apostoli. Questo messaggio, concordemente al piano divino che voleva una Chiesa formata da persone vive, contiene in sè stesso gli elementi indispensabili delle norme direttive per loro natura, che possono essere applicati in questa comunità delle comunità. Una delle funzioni del potere è quella legislativa. Il potere ed il diritto che servono alla comunità della comunità devono sempre operare in piena armonia con le sue norme fondamentali che risultano sia dai legami, individuali e comunitari, fra le persone, che presentano più aspetti e più dimensioni. Dependono infatti da queste norme fondamentali ed in un certo modo costitutive concordemente al piano divino. Il condizionamento plurimo della nascita del potere e del diritto nella sua esecuzione porta nuovamente all'unità.